

Interjúk

Az iparstratégia megalkotása szakmai, értékrendbeli és intellektuális feladat

Interjú Csath Magdolna egyetemi tanárral

DOI: 10.14267/VILPOL2023.01.05

A Köz-gazdaság 2022/4-es számában jelent meg Csath Magdolna, egyetemi tanár tanulmánya Gondolatok az ipar jövőjéről és az iparpolitikáról címmel. Professzor Asszony szinte egész pályafutása alatt foglalkozott iparpolitikával, egyetemi hallgatóként az iparszakon tanult, de tagja volt a Versenyképességi Tanácsnak is. A tanulmány alapján készítettünk vele interjút. A tanulmányt teljes terjedelmében itt olvashatják: <http://retp.eu/index.php/retp/article/view/1469/1388>

A tanulmány aktualitását mutatja, hogy erőteljes gazdaságpolitikai szándék fogalmazódott meg az iparpolitika szükségességéről. Ugyanakkor a tanulmányban világos különbséget tesz iparpolitika és iparstratégia között. Mi a különbség a kettő között és mit jelent ma az iparstratégiai kihívás? Milyen intézményeket, esetleg új szervezeteket lát szükségesnek az iparstratégia megalkotásához?

Csath Magdolna: A két fogalom között időtávban és komplexitásban van különbség. Az iparstratégia szorosan kapcsolódik a gazdaságstratégiához, szerepét és helyzetét az azzal való összefüggésrendszerben elemezzük, és a jövőképét, valamint céljait is ahhoz viszonyítva fogalmazzuk meg. Ily módon vizsgáljuk az ipar szerepét az innovációban, a foglalkoztatásban, az exportban és általában az értékteremtés folyamatában nemcsak éves szinten, hanem hosszabb távon is.

Az iparstratégia feladata az ipar szerkezeti korszerűsítésének, az elhelyezkedés javításának és diverzifikáltságának növelése az értékláncban, a komplexitás erősítésének megtervezése is. Ide tartozik az ehhez vezető utak elemzése, beleértve a termelékenység javításához szükséges eszközrendszer kidolgozását is. Az iparpolitika ezzel szemben az aktuális, gyakran éves szintű feladatokat foglalja keretbe, aminek része az adózás, a pályázati rendszerek, az új finanszírozási formák kijelölése, a teljesítmény mérése.

Iparstratégiára példaként említhetjük a kínai iparstratégiát, amelynek célja az ipar új fejlődési útra állítása, a helyi hozzáadott érték és tudásteremtés növelése, a munkahelyek minőségének javítása és új, korszerű, high-tech iparágak megtelepítése. Rövidebb távon fontos feladat a meglévő iparágak versenyképességének javítása, energia- és anyagigényességének csökkentése, valamint tudás-szintjének emelése cégen belüli képzésekkel.

Véleményem szerint a siker kulcsa nem a szervezet. Magyarországon mindig fordítva ülünk a lovon. Csinálunk egy új szervezetet, aztán próbáljuk azt tartalommal megtölteni. Ha nem sikerül,

akkor jön a szervezet átalakítása. Az iparstratégia megalkotása szakmai, értékrendbeli és intellektuális feladat.

Sok szakterület véleményét meghallgatva és komoly szakmai elemzéseket elvégezve van csak esély a sikeres megvalósításra. Természetesen felmerül az állami szerepvállalás kérdése is. Ezzel csínján kell bánni. Az állam egymaga nem tud sikeres ágazatokat, „bajnokokat” létrehozni akkor sem, ha hatalmas összegeket költ rá.

A sikerhez szükség van az együttműködésre a tudományos szektorral, az oktatással, a gazdasági szereplőkkel, de még a médiával is. Nemzeti programmá kell tenni az ügyet. Továbbá vigyázni kell arra, hogy rövid távú célok érdekében állami támogatással ne települhessenek be olyan cégek, amelyek olyan tevékenységeket végeznek, olyan technológiákat alkalmaznak és olyan szervezeti kultúrát képviselnek, amellyel nem támogatják, hanem éppen hogy gátolják a hosszabb távú modernizációs célok elérését.

A tanulmány egyik fontos üzenete az úgynevezett „titán gazdaság” megszületése. Mit kell ezen érteni, és mennyire tekinti tartósnak ezt a tendenciát? A titán gazdaság miben különbözik a korábbi iparstratégiai korszaktól, és mennyiben eredményezhet nagyobb mértékű kiegyenlítődést a világgazdaságban? A titán gazdaság a vállalat fogalmát is átalakíthatja? Új viszony jöhet létre a munkáltatók és a munkavállalók között?

Csath Magdolna: A „titán gazdaság” három amerikai szerző ötlete (<https://www.amazon.com/Titanium-Economy-Industrial-Technology-Stronger/dp/1541701879>), akik jelentős vállalati kutatásaik során arra a következtetésre jutottak, hogy az amerikai gazdaságban működik egy sereg olyan vállalat, amelyeknek a nevét sem tudják túl sokan, pedig magas tőkeemegtérüléssel, nyereségességgel működnek. Ennek alapja a folyamatos innováció, a vevőkhöz való közelség, a vevők alapos ismerete, továbbá a jól felkészült, folyamatosan tanuló, motivált és elkötelezett munkaerő. Ezek a cégek nem a béren spórolnak, hanem igyekeznek olyan szervezeti kultúrát teremteni, amely ott tartja a jó munkaerőt, támogatja a helyi közösséget, és ezzel gyorsan és innovatívan tudnak alkalmazkodni a piaci igényekhez.

Úgy is fogalmazhatnánk, hogy átértékelik a termelékenység fogalmát: nem egyre kevesebb emberrel akarnak egyre több terméket előállítani, hanem egyre nagyobb tudású, kreatívabb és elkötelezettebb munkavállalókkal hoznak létre egyre innovatívabb, a vevők igényeit egyre magasabb szinten kiszolgáló termékeket, amelyekhez esetleg oktatási és egyéb szolgáltatásokat is kínálnak. Gyakran állítanak elő olyan termékeket is, amelyeket senki más nem tud. Nem véletlen, hogy szívósak, válságállóak, vagy ahogyan a szerzők fogalmazzák, kemények, mint a titán.

Az amerikai szerzők szerint körülbelül 4000 céget lehet besorolni a „titán gazdaságba”. Ezek a cégek az elmúlt 10 évben folyamatosan 11-15 százalékos tőkeemegtérülést értek el. Magántulajdonban lévő kis- és közepes vállalatokról van szó, de sikereik ellenére nincsenek általánosan jól ismert márkáik, mint a nagy cégeknek. Viszont a bankok kedvelik őket és gyakran jobban megbíznak bennük, mint a rövid távon gondolkodó, a tőzsde által rángatott nagy cégekben.

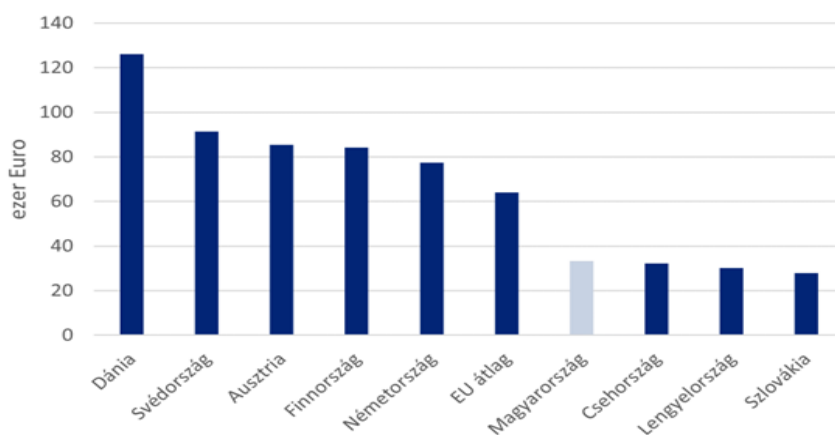
A titán gazdaság trendjének mi az üzenete a térség és a magyar gazdaságpolitika számára? Hol tart ebben a folyamatban a magyar gazdaság, mit mutatnak a hozzáadott érték és a termelékenységi adatok? Mennyire egyenlőtlenek az ágazati szintű teljesítmények? Mennyire konvergál a humán erőforrás felkészültsége és a technológiai/technikai fejlesztés folyamata?

Csath Magdolna: Félő, hogy térségünk elég messze van még ettől a szemlélettől. Inkább a rövid távú gondolkodás a jellemző, a problémák megoldásának a külföldi tőkebefektetésektől való várása, a minőségi változás feláldozása a negyedéves, éves GDP növekedésért, ami pedig – mint tudjuk – félrevezető mutató, hiszen lehet növekedni környezetszennyező, energia- és anyagigényes, valamint alacsony béreket fizető, rossz munkakörülményeket fenntartó cégek betelepülésének támogatásával is.

A GDP növekedése pedig elrejteti az alacsony hozzáadott értéket az értéklánc mentén, a jellemzően nem helyben teremtett, hanem importált tudásra építő összeszerelő tevékenység túlsúlyát és mindezek következtében az alacsony termelékenységet. A nemzetközi statisztikák bizonyítják, hogy régióinkban is azok az iparágak, illetve tevékenységek a termékenyebbek és tartósan sikeresebbek, amelyek helyben teremtenek tudást, amelyek innovatívak, amelyeknél a szervezeti kultúra nem idegeníti el a munkavállalót, hanem ösztönző hatású, az embereknek nemcsak a kezére, hanem az agyára is igényt tart. Ilyen ágazat a gyógyszeripar vagy az informatika.

A humán erőforrás felkészültsége és motiváltsága valóban a technológiai – és tegyük hozzá – termék- és szolgáltatás-fejlesztéssel szorosan összefüggő versenyképességi feltétel. Feltűnő azonban, hogy milyen alacsony Magyarországon a tudásukat állandóan frissítő munkavállalók aránya, csupán 5,9 %. (2021. évi Eurostat adat).

Ugyanakkor a nagytudású szakemberek elvándorlása is jellemző. Nyilván akkor tanul valaki, ha annak értelmét látja, azaz tudja használni a megszerzett tudást. Ha nem tudja, akkor vagy nem tanul, vagy tanulás után elmegy oda, ahol igényt tartanak a tudására, sőt arra ösztönzik, hogy folyamatosan fejlessze tudását, képességeit.

1. ábra: Valós termelékenység (egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték, ezer Euro) a feldolgozóiparban néhány EU-s országban, 2020

Forrás: Eurostat

Az üzenet tehát egyértelműen az, hogy igényes munkahelyeket teremtő, tudásintenzív és nagy hozzáadott érték előállításra képes szerkezetű iparra lenne szükség, amelynek megteremtése csak tudatos, hosszabb távú iparstratégiától várható. Ennek kidolgozásához viszont széleskörű támogató együttműködésre, szakmai vitákra van szükség.

Egy ilyen iparstratégia megteremtésének fontosságát az is aláhúzza, hogy 2021-ben a magyar foglalkoztatottak 20,2 %-a dolgozott az iparban, ami lényegesen magasabb, mint például az osztrák (15 %,) vagy a német érték. (18 %). (Eurostat, 2021). Ez egyben lehetőséget is kínál a tervezőknek, hiszen van humán vagyon, amelynek fejlesztése maga is hozzájárulhatna egy korszerűbb ipar megteremtéséhez.

Mit lehet tenni a termelékenység javítása érdekében? Milyen intézményi fejlesztéseket és eszközöket lát szükségesnek a hatékony beavatkozáshoz?

Csath Magdolna: A termelékenység csak nagyobb tudásszinttel, több innovációval, motiválóbb szervezeti kultúrával és korszerűbb vezetés-szervezési megoldásokkal javítható. Az általános légkör javulása, az együttműködés, az egymás meghallgatásának kultúrája, a bizalmi szint erősödése, a költséges bürokrácia csökkentése is termelékenység növelő hatású. Fontos lenne továbbá a hazai tulajdonú mikro-, kis- és közepes méretű cégek megerősítésével, fejlődésük gátjainak lebontásával egy magyar „titán-gazdasági” szektor létrehozása is, ami növelné az egész gazdaság válságállóságát, rugalmasságát és hosszú távon fenntartható növekedésének esélyét.

Köszönjük a beszélgetést!

Trautmann László